

Az élelmiszeripari vállalkozások pénzügyi helyzetének alakulása 2014 és 2020 között Magyarországon

Dr. Kiss Lívia Benita

Egyetemi adjunktus, Magyar Agrár- és Élettudományi Egyetem
kiss.livia.benita@uni-mate.hu

Absztrakt: Az élelmiszeripar szerepe globális jelentőségű. A tradicionális magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar az 1990-es évek gazdasági és társadalmi változásainak hatására, majd ezt követően az Európai Unióhoz való csatlakozás következtében jelentősen átalakult. E kutatás pénzügyi elemzésekre épült és azt a célt szolgálta, hogy az élelmiszeripar pénzügyi helyzetét feltárja a 2014-2020. közötti időszakban. Arra irányult, hogy vajon az élelmiszeripari vállalkozások pénzügyi stabilitása mennyire biztosított a hosszú távú és versenyképes működéshez. A vizsgált vagyoni, pénzügyi és jövedelemhelyzetet, valamint jövedelmezőséget, tőkeáttételt reprezentáló mutatókat értékelve vegyes képet kapunk. A szektor pénzügyi stabilitása nem mondható megfelelőnek, versenyképességének javítása is szükségesszerű.

Kulcsszavak: élelmiszeripari vállalkozások, pénzügyi helyzet, vagyoni helyzet

1 Szakirodalmi áttekintés

A mezőgazdaság legfontosabb funkciója kezdetektől az élelmiszer, illetve az élelmiszer-alapanyagok előállítása. A magyar mezőgazdaság által megtermelt nyersanyagok nagy részét az élelmiszeripar dolgozza fel, másik részét feldolgozatlanul exportálják. Az élelmiszergazdaság – a mezőgazdaság és az arra épülő élelmiszeripar – szerepe globális stratégiai jelentőségű. A népesség és az élelmiszerigény ugrásszerű növekedése, valamint az élelmiszer előállításához kapcsolódó területi, ökológiai korlátok együttes hatása miatt mára vitathatatlan az élelmiszergazdaság kulcsfontossága (AKI, 2016c). A mezőgazdaságnak lépést kell tartania ezzel a növekedéssel, hogy biztosítsa a megfelelő mennyiségű, valamint minőségű nyersanyag és élelmiszer előállítását.

A tradicionális magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar az 1990-es évek gazdasági és társadalmi változásainak hatására, majd ezt követően az Európai Unióhoz való csatlakozás következtében jelentősen átalakult. Mindezek ellenére a magyar mezőgazdaság az elmúlt évtizedekben mondhatni, stabilizálta működését.

Ugyanakkor az élelmiszeripart évek óta negatív trendek jellemzik és a szektor versenyképessége az Európai Unióhoz való csatlakozás óta még inkább romlott. Ennek egyik oka, hogy az élelmiszergazdasági potenciál nincs kihasználva Magyarországon. Továbbá jelenleg komoly piaci hátrányt jelent, hogy a mezőgazdaság exportra alkalmas többletermelése alacsony feldolgozási szinten kerül a világpiacon. A magyar élelmiszergazdaság versenyképességét javítaná a mezőgazdaság és az élelmiszeripar vertikális integrációja és annak támogatása (AKI, 2016c).

Az élelmiszeripar tehát a csökkenő szerepvállalása ellenére is kulcsfontosságú a nemzetgazdaság számára, hiszen a mezőgazdasági alapanyagokból, nyersanyagokból – piacot biztosítva az alapanyag termelőknek – a feldolgozás során magasabb hozzáadott értékű termékeket állít elő. Mindez a belső piac, a hazai fogyasztók kiszolgálása mellett lehetőséget nyújt az exportpiacokon való megjelenésre is. Számokban kifejezve 4 100 élelmiszeripari vállalkozást tartottak nyilván Magyarországon 2020-ban, melyek együttesen mintegy közel 4 414 milliárd Ft árbevételre értek el, aminek egyharmada – 1 496 milliárd Ft – exportértékesítésből származott (AKI, 2016b).

A 2014-2020-as időszakban az élelmiszeripar támogatása jellemzően operatív programokból (Vidékfejlesztési Program = VP) és hazai finanszírozásból (Gazdaságfejlesztési és Innovációs Operatív Program = GINOP) származott. Az ágazat részére kifizetett támogatási összeg meghaladta a 460 milliárd Ft-ot. Ezen támogatásokból jelentősebb arányban részesültek többek között a húsipari, valamint a tejfeldolgozással, italgyártással és tartósítással foglalkozó vállalkozások (Agrárközgazdasági Intézet, 2021c).

2 Anyag és módszer

Jelen tanulmány Magyarország élelmiszeriparának helyzetét vizsgálta. Az élelmiszeripar helyzetének felmérése az ágazat, valamint néhány fontosabb szakágazat pénzügyi teljesítményének elemzésével történt. A kutatás arra irányult, hogy vajon az élelmiszeripari vállalkozások pénzügyi stabilitása mennyire biztosított a hosszú távú és versenyképes működéshez.

A kutatás pénzügyi elemzésekre épült és azt a célt szolgálta, hogy az élelmiszeripar pénzügyi helyzetét feltárja. Az elemzés a 2014-2020. közötti időszak eredményeit mutatja be, mely nem mutat teljes körű képet a vizsgált helyzetről, mert egyrészt az élelmiszeripar mai helyzete az elmúlt időszakban lezajlott folyamatok eredménye, másrészt pedig az ágazat hanyatlása leginkább az EU csatlakozás előtti időszakkal összevetve lenne leginkább érzékelhető (Agrárgazdasági Kutató Intézet (2016c).

A tanulmányban az Agrárgazdasági Kutató Intézet (AKI) (2016; 2017a; 2017b), a NAIK Agrárgazdasági Kutatóintézet (NAIK AKI) (2020) és Agrárközgazdasági Intézet (2021a; 2021b) kiadványainak adatai kerültek felhasználásra és elemzésre.

A bemutatott és elemzett mutatócsoportok a következők:

- vagyoni helyzet,
- pénzügyi helyzet,
- jövedelemhelyzet,
- jövedelmezőség,
- tőkeáttételi mutatók.

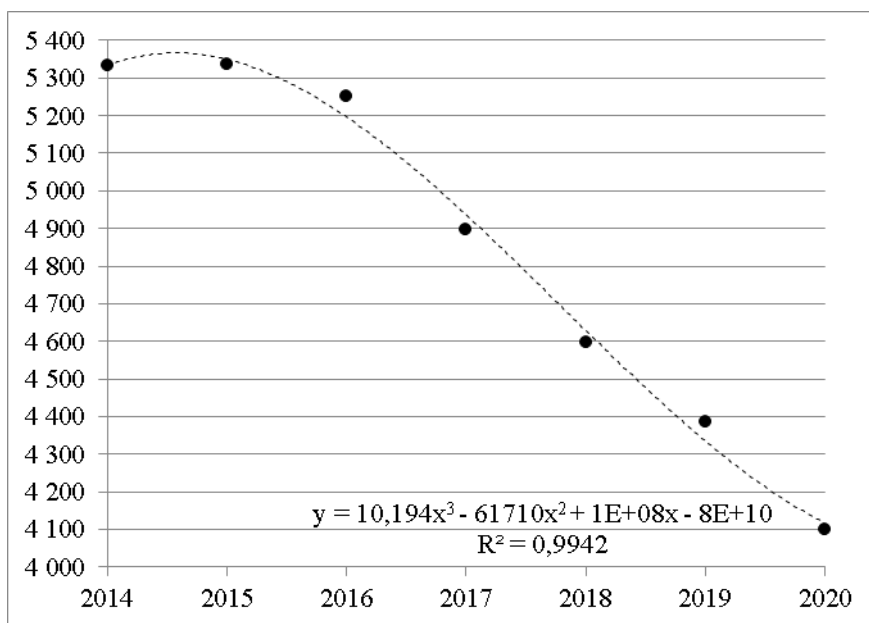
A felsorolt mutatócsoportokba tartozó mutatókat és azok számolási módját az 1. sz. melléklet tartalmazza.

3 Eredmények

3.1 Legfőbb mutatók

2014-ben több mint 5 300 élelmiszeripari társas vállalkozást tartottak nyilván Magyarországon, ami 2020-ra 4 100-ra csökkent (1. ábra). Ez a változás polinomiális csökkenés, a determinációs együttható értéke ($R^2=0,9942$) jó illeszkedést mutat. A legtöbb élelmiszeripari vállalkozás 2015-ben működött. A legjelentősebb csökkenés 2017-ben volt tapasztalható, hiszen több mint 350 élelmiszeripari vállalkozás szűnt meg, a vizsgált időszakban pedig közel 1 250. Ez kevéssel több, mint 23%-os csökkenést jelent 2014 és 2020 között. Ugyanakkor elmondható, hogy e vállalkozások nemzetgazdasági súlya csökkenő számuk ellenére sem változott.

A mezőgazdasági, vadgazdálkodási és halászati, valamint az erdőgazdálkodási vállalkozások számának alakulása is hasonló tendenciát mutatott ezen időszakban, 1 265-tel csökkent a nyilvántartott társas vállalkozások száma. 2014-ben 9 515 mezőgazdasági, vadgazdálkodási és halászati vállalkozás, továbbá 1 957 erdőgazdálkodással foglalkozó vállalkozás működött. 2020-ra e számok lecsökkentek, 8 510-ra és 1 697-re.

1. ábra: Élelmiszeripari társas vállalkozások száma (db), 2014-2020

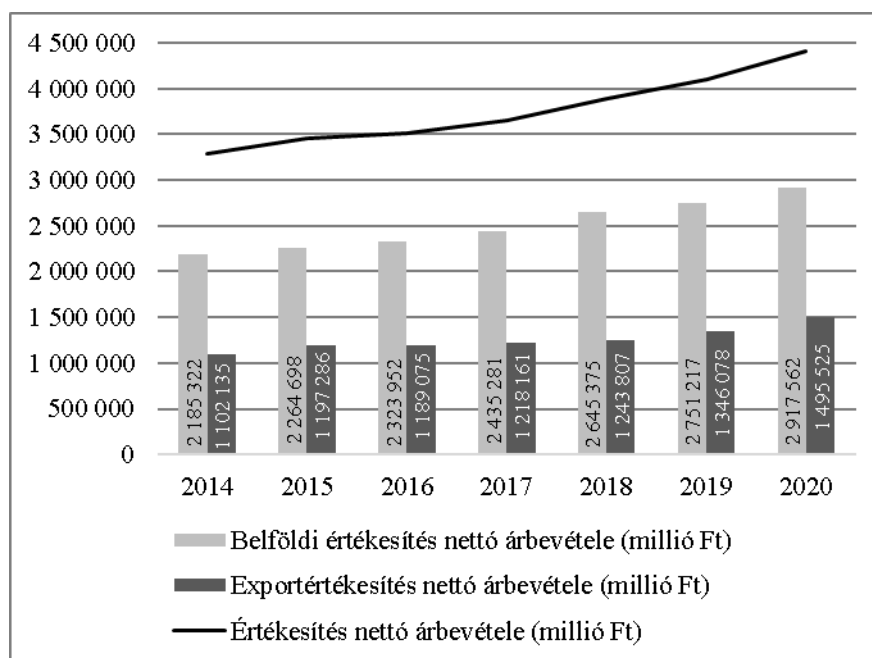
Forrás: AKI (2016a, 2017a, 2017b), Agrárközgazdasági Intézet (2021a, 2021b), NAIK AKI (2020) alapján saját szerkesztés

A legtöbb élelmiszeripari társas vállalkozás 2014-ben pékáru, tésztafélék gyártásával; italgyártással; kenyér, friss pékáru gyártásával; egyéb élelmiszergyártással, valamint húsfeldolgozással, -tartósítással, húskészítmény gyártásával foglalkozott. 2020-ra ez annyiban változott, a pékáru, tésztafélék gyártása; az italgyártás; valamint az egyéb élelmiszergyártás szakágazatok kiestek az előző TOP 5-ös listából, helyükre a szőlőbortermeléssel; egyéb gyümölcs-, zöldségfeldolgozással, -tartósítással, valamint desztillált szeszes ital gyártásával foglalkozó vállalkozások léptek elő. A legkevesebb társas vállalkozás 2014-ben dohánytermék gyártása; cukorgyártás; keményítő, keményítőtermék gyártása; halfeldolgozás, -tartósítás; tejtermék gyártása szakágazatokban tevékenykedett. 2020-ban a tejtermék gyártása helyére az egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása került a lista végére.

A 2. ábra az élelmiszeripari vállalkozások értékesítésének nettó árbevételét szemlélteti, belföldi és exportértékesítés szerinti bontásban, a 2014 és 2020 közötti időszakban. Összességében elmondható, hogy az értékesítés nettó árbevétele közel 35%-kal nőtt az élelmiszeriparban – 3 287 457 millió Ft-ról 4 413 387 millió Ft-ra – a vizsgált 2014 és 2020 közötti időszakban.

Ha a mező mezőgazdasági, vadgazdálkodási és halászati, valamint az erdőgazdálkodási vállalkozások árbevételét nézzük, ugyan ott is növekedés tapasztalható, de a növekedés mértéke csak kevéssel több, mint 18%-os.

A belföldi értékesítés nettó árbevételének (66%) és az exportértékesítésnek (34%) az aránya nem változott az élelmiszeriparban az összes értékesítésen belül 2014-ről 2020-ra. A belföldi értékesítés nettó árbevétele a vizsgált évek alatt – 2 185 322 millió Ft-ról 2 917 562 millió Ft-ra – 33,5%-kal, az exportértékesítés pedig – 1 102 135 millió Ft-ról 1 495 525 millió Ft-ra – 35,7%-kal nőtt.

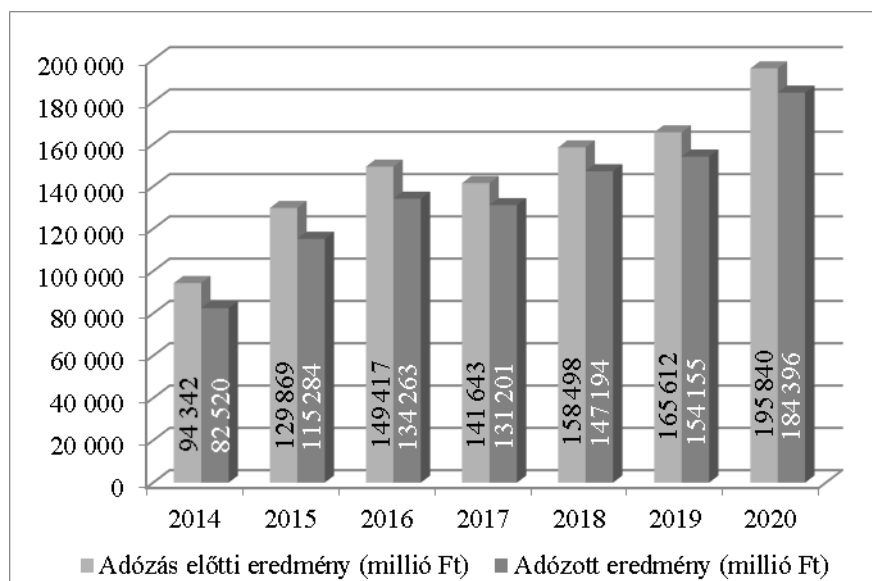
2. ábra: Élelmiszeripari vállalkozások értékesítésének nettó árbevétele (millió Ft), 2014-2020
 Forrás: AKI (2016a, 2017a, 2017b), Agrárközgazdasági Intézet (2021a, 2021b), NAIK AKI (2020) alapján saját szerkesztés

Az élelmiszeripari vállalkozások értékesítésének összes nettó árbevételét 2014-ben a legjelentősebb mértékben a húsfeldolgozás, -tartósítás, húskészítmény gyártása; az italgyártás; az egyéb élelmiszer gyártása; a húsfeldolgozás, -tartósítás, valamint a baromfihús feldolgozás, tartósítás szakágazatok szolgáltatták. 2020-ban a húsfeldolgozással, -tartósítással és a baromfihús feldolgozással, tartósítással foglalkozó vállalkozások továbbra is a TOP 5 árbevételű szolgáltató élelmiszeripari társas vállalkozások közé tartoznak. E két szakágazat mellett helyet kaptak az élmezőnyben a tejtermék gyártásával, az olaj gyártásával, valamint az üdítőital, ásványvíz gyártásával foglalkozó vállalkozások is.

A legkisebb mértékben a cukorgyártás; a halfeldolgozás, -tartósítás; a tejtermék gyártása; a tartósított lisztes áru gyártása, valamint a tésztafélék gyártása járult hozzá 2014-ben az élelmiszeripar értékesítésének árbevételéhez. 2014-es évi árbevételi lista végéről a halfeldolgozás, tartósítás átkerült a 2020. évi lista végére is az egyéb nem desztillált, erjesztett ital gyártása; a gyümölcsbor termelése; a jégkrém gyártása, valamint a burgonyafeldolgozás, -tartósítás mellé.

Az élelmiszeripari vállalkozások adózás előtti és adózott eredménye is 100 000 millió Ft-os növekedést mutat 2014-ről 2020-ra (3. ábra). A vállalkozások számának 2017-es évi jelentősebb csökkenése hatása volt a vállalati eredményre is. Közel 8 000 millió Ft-os csökkenés volt tapasztalható az adózás előtti eredményben és több mint 3 000 millió Ft-os az adózott eredményben.

Ha a mezőgazdasági, vadgazdálkodási és halászati, valamint az erdőgazdálkodási vállalkozások adózás előtti és adózott eredményét vesszük górcső alá, megállapítható, hogy az előző 13,9%-os (195 118 millió Ft-ról 226 615 millió Ft-ra), míg az utóbbi 10,7%-os (172 496 millió Ft-ról 193 222 millió Ft) növekedést mutatott.

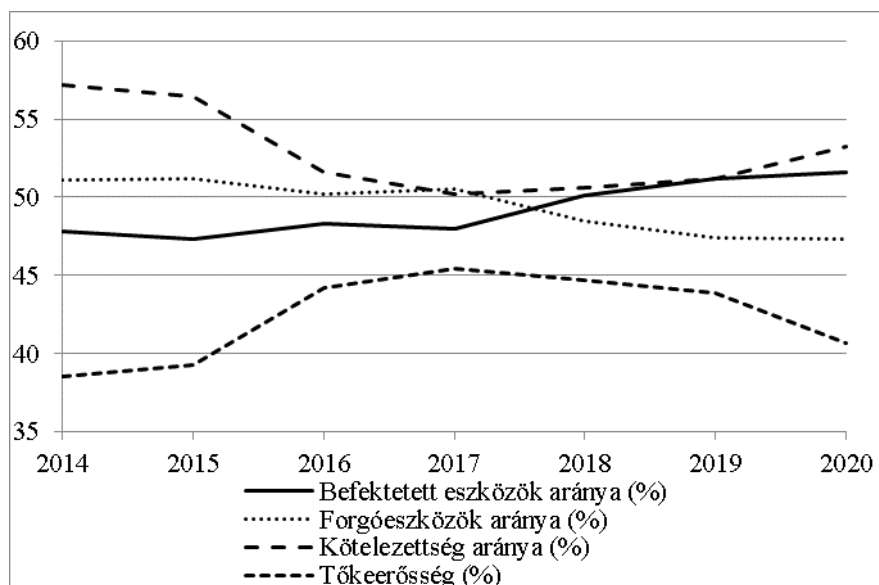
3. ábra: Élelmiszeripari vállalkozások adózás előtti és adózott eredménye (millió Ft), 2014-2020
Forrás: AKI (2016a, 2017a, 2017b), Agrárközgazdasági Intézet (2021a, 2021b), NAIK AKI (2020)
alapján saját szerkesztés

3.2 Pénzügyi helyzet mutatói

A főbb veszélynek – aszály, belvíz, jégeső, felhőszakadás, árvíz, őszi-téli-tavaszi fagy és vihar – által okozott károkat és a hozzájuk kapcsolódó kárenyhítések alakulását az I. pillérben a 3., a 4. és az 5. táblázat mutatja be. A kiemelkedő évek tekintetében az egyes rendkívüli időjárási anomáliáknak volt meghatározó szerepe.

A vagyoni helyzet mutatói (4. ábra):

- befektetett eszközök aránya,
- forgóeszközök aránya,
- kötelezettségek aránya,
- tőkeerősség.

4. ábra: Vagyoni helyzet mutatói (%), 2014-2020

Forrás: AKI (2016a, 2017a, 2017b), Agrárközgazdasági Intézet (2021a, 2021b), NAIK AKI (2020) alapján saját szerkesztés

A vagyoni helyzet mutatói közül a tartósan befektetett eszközök aránya (befektetett eszközök/eszközök) azt mutatja, hogy a vállalkozás összes eszközéből mekkora hányadot tesznek ki a tartósan befektetett eszközök. A

mutató értéke a vizsgált időszakban az élelmiszeripari vállalkozások esetében 47,8 és 51,6% között mozgott, valamint folyamatosan növekedett. Tehát elmondható, hogy a vállalkozások összes eszközéből közel 50%-ot tettek ki a befektetett eszközök.

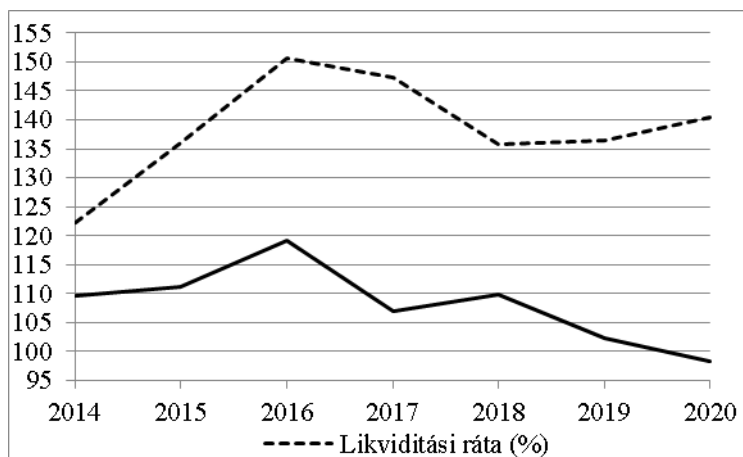
A forgóeszközök aránya (forgóeszközök/eszközök) arról tájékoztat, hogy az összes eszköz között milyen arányt képvisel a rövid távon befektetett eszközök értéke. Ez utalhat a vállalkozás tevékenységének forgóeszköz igényességére. A vizsgált időszakban folyamatosan csökkent a forgóeszközök aránya az összes eszközállományban a befektetett eszközökkel ellentétben. A mutató értéke 51,2%-ról 47,3%-ra csökkent.

Az kötelezettségek aránya mutató (kötelezettségek/források) a gazdálkodó szervezet adósságának mértékére is utal, pontosabb elemzéshez a kötelezettségek értékét célszerű megbontani hosszú lejáratú és rövid lejáratú kötelezettségekre. Kedvező a vállalkozás számára, ha a mutató értéke úgy alakul, hogy a tőke összetételében a saját források a meghatározók. Az élelmiszeripari társas vállalkozások esetében 2014-től 2017-ig csökkent 57,2%-ról 50,2%-ra, majd növekedésnek indult és 2020-ban elérte az 53,2%-ot. A kötelezettségek aránya tehát a forrásokon belül minden vizsgált évben meghaladta az 50%-ot.

A saját tőke aránya vagy tőkeerősség (saját tőke/források) a saját tőke részesedését mutatja az összes források között. Célszerű a mutató értékeléséhez a saját tőke szerkezetét is megvizsgálni. A mutató értelmezhető úgy is, hogy a vállalkozás eszközeit milyen arányban finanszírozza a saját tőke. 2014-től 2017-ig a tőkeerősség 38,5%-ról 45,4%-ra növekedett, majd 2020-ra 40,7%-ra csökkent vissza.

A pénzügyi helyzet mutatói (5. ábra):

- likviditási ráta,
- hitelfedezettség.

5. ábra: Pénzügyi helyzet mutatói (%), 2014-2020

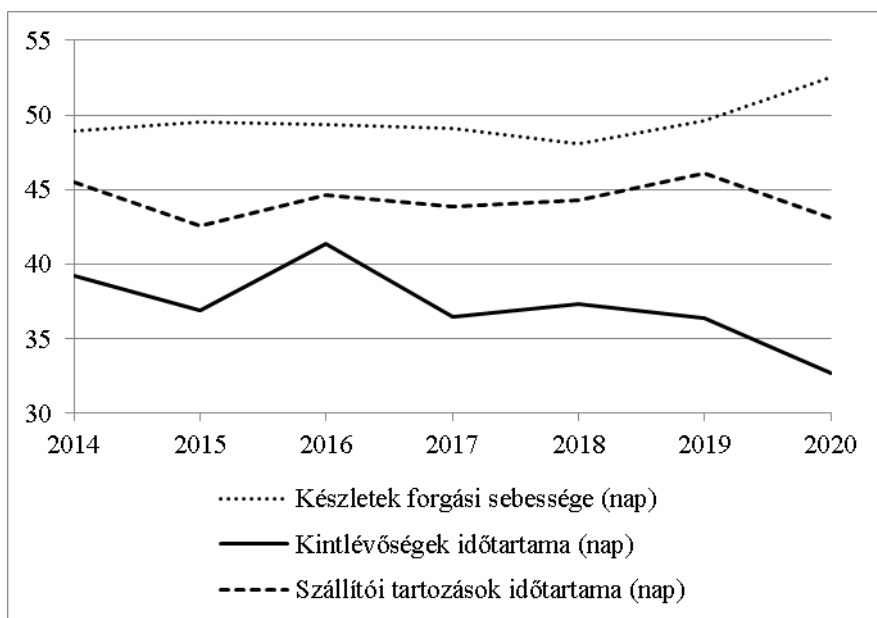
Forrás: AKI (2016a, 2017a, 2017b), Agrárközgazdasági Intézet (2021a, 2021b), NAIK AKI (2020)
alapján saját szerkesztés

A pénzügyi helyzet mutatói közül a hitelfedezettség (vevők/szállítók) 1-nél kisebb értéke azt jelzi, hogy a vevőállományt a szállítóállomány finanszírozza. Az alacsony mutatóérték a ki nem egyenlített szállítói állomány magas mértékére utal és fizetési gondot jelez, ami 2020-ban jelentkezett is az élelmiszeripari vállalkozások esetében, hiszen 1 alá csökkent a mutató értéke.

A likviditási ráta (forgóeszközök/rövid lejáratú kötelezettségek) arról tájékoztat, hogy a különböző likviditási fokozatú eszközök összege hány százalékát fedezi a rövid távú kötelezettségnek. A mutató azt fejezi ki, hogy a likvid eszközöknek tekintett forgóeszközök értéke hányszorosa az éven belül esedékes kötelezettségeknek. Ideális értéke 1,5-1,8 vagyis 150-180% közé esik. A vizsgált időszakban az élelmiszeripari vállalkozások esetében a kapott érték csak 2018-ban érte el a megfelelőnek mondható határt. Ez azt mutatja, hogy ezen társaságok likviditási helyzete nem stabil. A likviditás jövőbeli alakulására is lehet következtetni. Minél nagyobb a hányados értéke, annál biztonságosabbnak tekinthető a vállalkozás likviditása az elkövetkező években, ami ebben a helyzetben nem mondható el.

A megtérülési mutatók (6. ábra):

- készletek forgási sebessége,
- kintlévőségek időtartama,
- szállítói tartozások időtartama.

6. ábra: Megtérülési mutatók (nap), 2014-2020

Forrás: AKI (2016a, 2017a, 2017b), Agrárközgazdasági Intézet (2021a, 2021b), NAIK AKI (2020) alapján saját szerkesztés

A készletek forgási sebessége (készletekx365/értékesítés nettó árbevétele) a vállalatok értékelésekor használt pénzügyi mutatószám, a készletgazdálkodási hatékonyságának fontos mérőszáma. Azt jelzi, hogy a készletek hányszor térülnek meg a nettó árbevételben. A mutató értékelésénél a minél kisebb érték jelzi a kedvező tendenciát. A készletek forgási sebessége lassult a vizsgált időszakban, hiszen 2014-ben még 48,9 nap, 2020-ban pedig már 52,5 nap volt a mutató értéke.

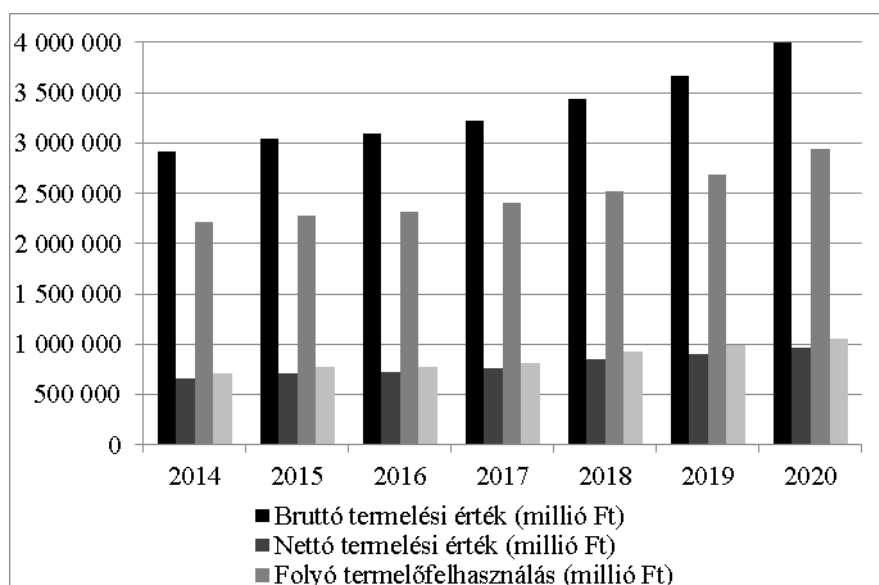
A kintlévőségek időtartama vagy a vevők átfutási ideje (vevőkx365/értékesítés nettó árbevétel) napokban kifejezve azt mutatja meg, hogy a vizsgált vevőállomány hány napi árbevételnek felel meg. A mutató értékelésénél célszerű a szállítói állomány hasonló tartalmú mutatójával összehasonlítást végezni. Az előző évhez való viszonyítás jelezheti a vállalkozás kintlévőségeinek növekedését, illetve csökkenését. Az élelmiszeripari vállalkozások esetében a vevőállomány körülbelül 32,7-41,4 napi értékesítési árbevételnek felel meg.

A szállítói tartozások időtartama vagy a szállítók átfutási ideje (szállítóknx365/anyagjellegű ráfordítások) a szállítónak történő tartozások nagyságrendjét jelzi napokban. A vevőállomány hasonló tartalmú mutatójával való összehasonlítás utalhat a cég fizetőképességének alakulására. Azt is jelzi, hogy az anyagjellegű ráfordításokból, illetve készletekből, tárgyi eszközökből mekkora rész az, amely még nincs pénzügyileg rendezve. Kedvező, ha az átlagos szállítói futamidő meghaladja az átlagos vevő futamidőt. A vizsgált társas

vállalkozások esetében a szállítói futamidő napokban magasabb – 42,6 és 46,1 nap –, mint a vevői, ez ideális, mivel a vevőktől befolyó pénzeszközökből elégíti ki a szállítói tartozásokat.

A jövedelmi helyzet mutatói (7. ábra):

- bruttó termelési érték,
- nettó termelési érték,
- folyó termelőfelhasználás,
- bruttó hozzáadott érték.

7. ábra: Jövedelmi helyzet mutatói (millió Ft), 2014-2020

Forrás: AKI (2016a, 2017a, 2017b), Agrárközgazdasági Intézet (2021a, 2021b), NAIK AKI (2020) alapján saját szerkesztés

A gazdálkodás eredményességének és jövedelmi helyzetének fontos mutatója, hogy miként alakul a vállalkozás úgynevezett „újérték termelő” képessége. Ezt a termelési érték mutatók fejezik ki, amelyek közül a legfontosabbak a bruttó termelési érték, a bruttó hozzáadott érték, a folyó termelőfelhasználás és a nettó termelési érték (Pap, 2009). Az élelmiszeripari vállalkozások esetében mind a négy mutató értéke folyamatosan növekedett a 2014-2020-as időszakban.

A bruttó termelés alatt egy meghatározott időtartam alatti összes termelési értéket értjük. A piacon realizált termelés mellett a bruttó termelés részeként számoljuk el olyan tevékenységek eredményét is, amelyek nem kerülnek piacra. Számítása

szerint a nettó árbevétel és az aktivált saját teljesítmények (saját termelésű készletek állományváltozása és a saját előállítású eszközök aktivált értéke együtt) összege, kereskedelmi tevékenységnél csökkentve az eladott áruk beszerzési értékével (ELÁBÉ), illetve egyéb szolgáltató tevékenységeknél a közvetített szolgáltatások értékével is. A vizsgált társas vállalkozások bruttó termelési értéke 2014-ben 2 915 798 millió Ft volt, míg 2020-ban már 3 996 797 millió Ft, tehát több mint 37%-kal növekedett.

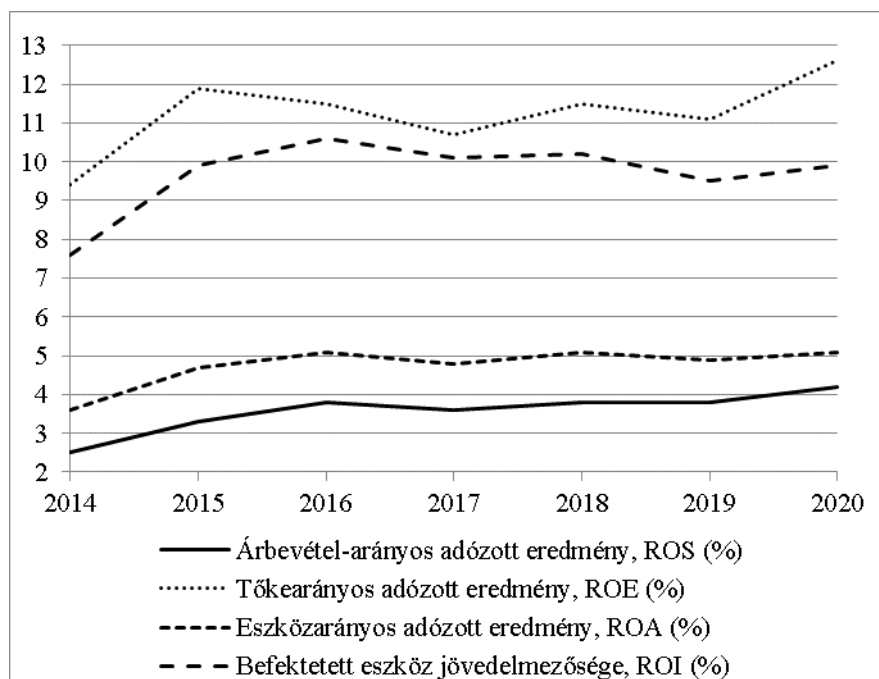
A bruttó termelés a gazdasági egység saját tevékenységének értéke mellett az előző termelési fázisokból átvitt értéket is tartalmazza, amelyet folyó termelőfelhasználásnak nevezünk. A termelőfelhasználás azon javak és szolgáltatások összes értéke, amelyeket a termelőfolyamat vagy átalakít vagy teljes mértékben elhasznál. Ide tartoznak a nyersanyagok és félkész termékek, amelyek a fizikai átalakítás során belekerülnek a termékkibocsátásba, valamint olyan késztermékek és szolgáltatások, amelyek fizikai valóságukban nem mennek át a termelés végeredményébe, de felhasználásuk elősegíti a termelési folyamatot (fűtőanyag, irodaszer, tisztítószer, hatósági díjak, postaköltség stb.). Az élelmiszeripari vállalkozások folyó termelőfelhasználása 2014-ben 2 209 422 millió Ft, 2020-ban pedig 2 938 144 millió Ft volt, ami 33%-os növekedést mutatott.

A termelőfelhasználás értékelése piaci áron történik. Ezek levonásával kapjuk azt a termelés-részt, amelyet az adott gazdasági egység állított elő. Az így kapott úgynevezett fél-nettó termelési értéket bruttó hozzáadott értéknek nevezzük. A vállalkozásokban a bruttó hozzáadott érték a fedezete a termelési tényezők hozamának, úgy, mint az amortizációnak (termelőeszközök), a munkavállalói jövedelmeknek (munkaerő), a bérleti díjnak (bérelt föld és egyéb termelési eszköz), és a vállalkozási jövedelemnek. Ezen kívül a bruttó hozzáadott érték a GDP vállalkozási szintű megfelelője. A bruttó hozzáadott érték 2014-ben 706 376 millió Ft volt, 2020-ban pedig már 1 058 653 millió Ft, ami 50%-os növekedést jelentett.

A nettó termelési érték más néven nettó hozzáadott érték a bruttó hozzáadott érték értékcsökkenési leírással (amortizációval) csökkentett értéke. Jól tükrözi a vállalkozások tényleges teljesítményét, ugyanis megközelítően a létrehozott új értéket mutatja. 2014-ben a mutató értéke 658 574 millió Ft volt, ami 2020-ra 969 283 millió Ft-ra növekedett. Ez a növekedés több mint 47%-os volt.

A jövedelmezőség mutatói (8. ábra):

- árbevétel-arányos adózott eredmény,
- tőkearányos adózott eredmény,
- eszközarányos adózott eredmény,
- befektetett eszköz jövedelmezősége.

8. ábra: Jövedelmezőség mutatói (%), 2014-2020

Forrás: AKI (2016a, 2017a, 2017b), Agrárközgazdasági Intézet (2021a, 2021b), NAIK AKI (2020) alapján saját szerkesztés

A jövedelmezőség mérésének egyik leggyakrabban használt mutatója – a tőkearányos jövedelmezőség (ROE=Return on Equity) vagy adózott eredmény (adózott eredmény/saját tőke) – azt mutatja, hogy az adózott eredmény a saját tőke növekedéséhez milyen mértékben képes hozzájárulni. A mutató sok esetben szoros kapcsolatban van a vállalkozás vezetőinek érdekeltségi rendszerével. A ROE gyakorlatilag a befektetés megtérülését fejezi ki. A mutató jellemző értéke 5-40% között helyezkedik el a legtöbb vállalat esetében. Minél nagyobb ez a százalék, annál nagyobb az egységnyi tőkére jutó adózott eredmény. Az élelmiszeripari vállalkozások esetében a mutató értéke 9,4 és 12,6% között mozgott. 2020-ban a 12,6%-os ROE mutató esetében a befektetett tőke 12,6%-a térült meg, míg 2014-ben 9,4%-os ROE mutatónál a befektetett tőke 9,4%-a.

A ROA (Return on Assets), azaz az eszközarányos jövedelmezőség vagy adózott eredmény (adózott eredmény/eszközök) az eszközarányos nyereséget mutatja. Azt fejezi ki, hogy az eszközök segítségével mekkora eredményt tudott elérni a vállalkozás, mennyire hatékonyan végzi a tevékenységét, valamint jelzi az üzleti kockázatot is (azonos iparágon belül). A magasabb eredmény jellemzően együtt jár a magasabb kockázati szinttel is. A mutató értéke 3,6 és 5,1% között mozgott a vizsgált időszakban.

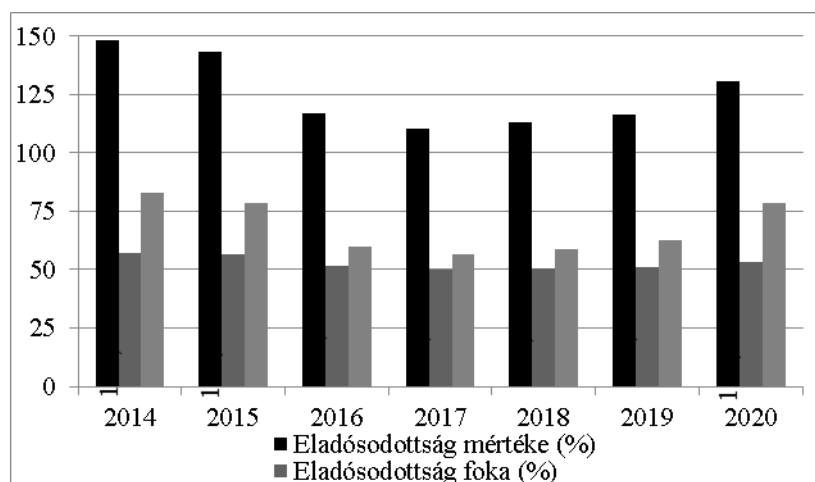
A három jövedelmezőségi mutató közül a befektetés-arányos jövedelmezőség (adózott eredmény/befektetett eszközök), a ROI (Return on Investments) a legritkábban használt, ami azt mutatja meg, hogy a vállalkozás milyen hatékonyan kezeli a befektetéseit. Az élelmiszeripari vállalkozások befektetés-arányos jövedelmezősége 7,6 és 10,6% közötti értékeket mutatott.

A három mutató közül a ROE és a ROA alkalmas arra, hogy a vállalati folyamatok hatékonyságát vizsgáljuk, hiszen a segítségükkel meg tudjuk állapítani, hogy a vállalat mennyire hatékonyan tudja felhasználni a rendelkezésére álló erőforrásokat és ezekből mekkora profitot tud realizálni. Egy alacsonyabb ROA érték azt jelezheti, hogy a vállalat működése kevésbé hatékony, mint egy magasabb ROA értékkel rendelkező.

A nettó profithányad (ROS) vagy árbevétel-arányos jövedelmezőség (adózott eredmény/értékesítés nettó árbevétel) megmutatja, hogy mennyire volt jövedelmező a vállalkozás, azaz 1 egységnyi árbevételen mekkora eredmény ért el. Nagyságát befolyásolja például az alkalmazott árazás, a tőkeszerkezet vagy az iparág. Az élelmiszeripari vállalkozások esetében a vizsgált időszakban az árbevétel-arányos jövedelmezőség folyamatosan növekedett, 2,5%-ról 4,2%-ra.

A tőkeáttételi mutatók (9. ábra):

- eladósodottság mértéke,
- eladósodottság foka,
- nettó eladósodottság foka.

9. ábra: Tőkeáttételi mutatók (%), 2014-2020

Forrás: AKI (2016a, 2017a, 2017b), Agrárközgazdasági Intézet (2021a, 2021b), NAIK AKI (2020) alapján saját szerkesztés

A vállalatok megítélésében fontos szerepet játszik a tőkeáttételi mutatók közül az eladósodottság mértéke (saját tőke/kötelezettségek), mely azt mutatja meg, hogy a saját források a kötelezettségek hány százalékát fedezik. Az eladósodottság mértéke mutató a saját tőke és a kötelezettség arányát mutatja. Akkor mondható kedvezőnek, ha a mutató 100% felett van és minél nagyobb mértékben. A hazai gyakorlatban 150-180% az ideális, míg nemzetközileg 200-300% közötti szint elfogadott. A vizsgált időszak minden évében jóval 100% felett teljesül a mutató, így a vállalat helyzete jónak minősül, mivel a saját tőkéje magas, a kötelezettségei viszont ehhez képest alacsonynak mondhatók.

Az adósság ráta vagy eladósodottság foka (kötelezettségek/eszközök) kifejezi, hogy az eszközállomány milyen mértékben van megerhelve kötelezettségvállalással, azaz a befektetés kockázatát. Az eladósodottság foka mindegyik vizsgált évben meghaladta az 50%-ot az élelmiszeripari társas vállalkozások esetében, mondhatni, magas értéket mutatott. 2017-ig folyamatos csökkenést mutatott, majd újra növekedni kezdett. Ezt nem szabad figyelmen kívül hagyni, ugyanis minél nagyon az eladósodottsági fok, annál negatívabban hat az idegen tőkéből történő finanszírozás a vállalkozás pénzügyi biztonságára.

A nettó eladósodottság ([kötelezettségek – követelések]/saját tőke) azt mutatja, hogy a kintlévőségekkel csökkentett kötelezettségeket milyen mértékben fedezi a saját forrás. Ez feltételezi, hogy a követelések pénzügyileg előbb realizálódnak, mint ahogy a kötelezettségeket teljesíteni kell. A mutató minél kisebb értéke a kedvező. A 2008-2010-ig terjedő időszakban a mutató évről évre csökkent, majd 2018-tól ismét növekedni kezdett. Sőt 2020-ban már majdnem elérte a 79%-ot, mellyel erősen távolodik a 0-tól, így értéke egyre kedvezőtlenebb, melynek oka a növekvő kötelezettségek, valamint a követelések csökkenése.

Összefoglalás, következtetések

A tradicionális magyar mezőgazdaság és élelmiszeripar az 1990-es évek gazdasági és társadalmi változásainak hatására, majd ezt követően az Európai Unióhoz való csatlakozás következtében jelentősen átalakult. A 2014-2020-as időszakban az élelmiszeripar támogatása jellemzően operatív programokból (VP) és hazai finanszírozásból (GINOP) származott. Az ágazat részére kifizetett támogatási összeg meghaladta a 460 milliárd Ft-ot. Ezen támogatásokból jelentősebb arányban részesültek többek között a húsipari, valamint a tejfeldolgozással, italgyártással és tartósítással foglalkozó vállalkozások.

E kutatás pénzügyi elemzésekre épült és azt a célt szolgálta, hogy az élelmiszeripar pénzügyi helyzetét feltárja a 2014-2020. közötti időszakban. Arra irányult, hogy vajon az élelmiszeripari vállalkozások pénzügyi stabilitása mennyire biztosított a hosszú távú és versenyképes működéshez.

A vizsgált időszak elején, 2014-ben még több mint 5 300 élelmiszeripari társas vállalkozást, míg 2020-ban már csak 4 100 élelmiszeripari vállalkozást tartottak nyilván Magyarországon, melyek együttesen mintegy közel 4 414 milliárd Ft

árbevételért értek el, aminek egyharmada – 1 496 milliárd Ft – exportértékesítésből származott. A vállalkozások számának polinomiális csökkenése ellenére mind a belföldi (33,5%) és mind az exportértékesítés (35,7%) árbevétele folyamatosan növekedést mutatott, valamint arányuk sem változott az értékesítésen belül a vizsgált 7 évben.

A vagyoni helyzet mutatói közül a tartósan befektetett eszközök aránya azt mutatja, hogy a vállalkozások összes eszközéből közel 50%-ot tettek ki a befektetett eszközök. A kötelezettségek aránya a forrásokon belül minden vizsgált évben meghaladta az 50%-ot. 2014-től 2017-ig a tőkeerősség 38,5%-ról 45,4%-ra növekedett, majd 2020-ra 40,7%-ra csökkent vissza.

A pénzügyi helyzet mutatói közül a hitelfedezettség alacsony értéke a ki nem egyenlített szállítói állomány magas mértékére utal és fizetési gondot jelez, ami 2020-ban jelentkezett is az élelmiszeripari vállalkozások esetében. A likviditási ráta a vizsgált időszakban csak 2018-ban érte el a megfelelőnek mondható határt, ami azt mutatja, hogy ezen társaságok likviditási helyzete nem stabil. A mutató értékéből a likviditás jövőbeli alakulására is lehet következtetni, hiszen minél nagyobb a hányados értéke, annál biztonságosabbnak tekinthető a vállalkozás likviditása az elkövetkező években, ami ebben a helyzetben nem mondható el.

A megtérülési mutatók közül a készletek forgási sebessége lassult a vizsgált időszakban, hiszen 2014-ben még 48,9 nap, 2020-ban pedig már 52,5 nap volt a mutató értéke. Az élelmiszeripari vállalkozások esetében a vevőállomány körülbelül 32,7-41,4 napi értékesítési árbevételnek felel meg. A szállítói futamidő napokban magasabb – 42,6 és 46,1 nap –, mint a vevői, ez ideális, mivel a vevőktől befolyó pénzeszközökből elégíti ki a szállítói tartozásokat.

A gazdálkodás eredményességének és jövedelmi helyzetének fontos mutatója, hogy miként alakul a vállalkozás úgynevezett „újérték termelő” képessége. Az élelmiszeripari vállalkozások esetében a bruttó termelési érték, a bruttó hozzáadott érték, a folyó termelőfelhasználás és a nettó termelési érték folyamatosan növekedett a 2014-2020-as időszakban.

A jövedelmezőségi mutatók közül 2020-ban a 12,6%-os ROE mutató szerint a befektetett tőke 12,6%-a térült meg, míg 2014-ben 9,4%-os ROE mutatónál a befektetett tőke 9,4%-a. A ROA mutató értéke 3,6 és 5,1% között mozgott a vizsgált időszakban. Az élelmiszeripari vállalkozások befektetés-arányos jövedelmezősége (ROI) 7,6 és 10,6% közötti értékeket mutatott. Az árbevétel-arányos jövedelmezőség (ROS) folyamatosan növekedett, 2,5%-ról 4,2%-ra.

A vizsgált időszak minden évében jóval 100% felett teljesül az eladósodottsági mutató (tőkeáttételi mutatók közül), így a vállalat helyzete jónak minősül, mivel a saját tőkéje magas, a kötelezettségei viszont ehhez képest alacsonynak mondhatóak. Az eladósodottság foka mindegyik vizsgált évben meghaladta az 50%-ot az élelmiszeripari társas vállalkozások esetében, mondhatni, magas értéket mutatott. A nettó eladósodottság 2020-ban már majdnem elérte a 79%-ot, így

értéke egyre kedvezőtlenebb, melynek oka a növekvő kötelezettségek, valamint a követelések csökkenése.

Összességében értékelve az élelmiszeripari vállalkozások helyzetét, elmondható, hogy az igen csak vegyes képet mutat.

Hivatkozások

- [1] Agrárgazdasági Kutató Intézet (2016a): Az élelmiszer-termelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete, 2014. p.27. Letöltés ideje: 2021.01.18.
Letöltés helye: http://repo.aki.gov.hu/1107/1/AI_2016_01_Penzugyi_helyzet_2014_web_pass-1.pdf
- [2] Agrárgazdasági Kutató Intézet (2016b): A magyarországi élelmiszeripar helyzete és jövőképe. Agrárgazdasági Tanulmányok sorozat. Letöltés ideje: 2021.01.21.
Letöltés helye: http://repo.aki.gov.hu/2492/1/2016_T_03_Elip_penzugy_web_pass_2016.pdf
- [3] Agrárgazdasági Kutató Intézet (2016c): Az élelmiszeripar pénzügyi helyzetének vizsgálata. Letöltés ideje: 2022.01.18. Letöltés helye: http://repo.aki.gov.hu/2491/1/2016_AT_02_Elelmiszeripar_penzugy_web_pass.pdf
- [4] Agrárgazdasági Kutató Intézet (2017a): Az élelmiszer-termelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete, 2015. Letöltés ideje: 2022.01.18.
Letöltés helye: http://repo.aki.gov.hu/2083/1/2017_I_01%20Penzugyi%20helyzet%202015_web_pass.pdf
- [5] Agrárgazdasági Kutató Intézet (2017b): Az élelmiszer-termelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete, 2016. Letöltés ideje: 2022.01.20.
Letöltés helye: http://repo.aki.gov.hu/3254/1/Elipterm%20gazdalkodo%20szervezeteinek%20penzugyi%202016%20web_pass.pdf
- [6] Agrárközgazdasági Intézet (2021a): Az élelmiszer-termelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete, 2019. Letöltés ideje: 2022.01.18.
Letöltés helye: http://repo.aki.gov.hu/3763/1/2021_AI_03_Elelmiszer_penzugyi_2019.pdf
- [7] Agrárközgazdasági Intézet (2021b): Az élelmiszer-termelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete, 2020. Letöltés ideje: 2022.01.18.
Letöltés helye: http://repo.aki.gov.hu/3840/1/Az_elelmiszer-termeles_gazdalkodo_2020_web_pass.pdf
- [8] Agrárközgazdasági Intézet (2021c): Élelmiszeripari kapacitásjelentés 2020. év. Statisztikai Jelentések, IV. évfolyam, 1. szám. Letöltés ideje: 2022.01.18.
Letöltés helye: http://repo.aki.gov.hu/3825/1/Ellelmiszeripari_kapacitasok_2020_ev.pdf

- [9] NAIK Agrárgazdasági Kutatóintézet (2020): Az élelmiszer-termelés gazdálkodó szervezeteinek pénzügyi helyzete, 2018. Letöltés ideje: 2022.01.18. Letöltés helye: <http://repo.aki.gov.hu/3575/1/2020%20AI%2004%20KisNAV%20web%20pass.pdf>
- [10] Pap Andrea (2009): Egy vállalkozás hatékonyságának vizsgálata. Hadmérnök, IV. évfolyam, 3. szám, 2009. szeptember.

Vállalkozásfejlesztés a XXI. században 2022/1. kötet
Az üzleti szervezetek túlélési esélyei napjaink legújabb kihívásainak idején

Mellékletek

Megnevezés	Számítások
Vagyoni helyzet	
Befektetett eszközök aránya (%)	Befektetett eszközök/Eszközök összesen
Forgóeszközök aránya (%)	Forgóeszközök/Eszközök összesen
Tőkeösszeg (%)	Saját tőke/Források összesen
Kötelezettség aránya (%)	Kötelezettségek/Források összesen
Pénzügyi helyzet	
Likviditási ráta (%)	Forgóeszközök/Rövid lejáratú kötelezettségek
Hitelfedezettség (%)	Vevők/Szállítók
Megtérülési mutatók	
Készletek forgási sebessége (nap)	(Készletek×365)/Értékesítés nettó árbevétele
Kintlévőségek időtartama (nap)	(Vevők×365)/Értékesítés nettó árbevétele
Szállítói tartozások időtartama (nap)	(Szállítók×365)/Anyagjellegű ráfordítások
Jövedelemhelyzet	
Bruttó termelési érték (millió HUF)	Értékesítés nettó árbevétele – ELÁBÉ – Közvetített szolgáltatások + Aktivált saját teljesítmények
Nettó termelési érték (millió HUF)	Bruttó termelési érték – Anyagköltség – Igénybe vett szolgáltatások – Amortizáció
Folyó termelőfelhasználás (millió HUF)	Anyagköltség + Igénybe vett szolgáltatások + Egyéb szolgáltatások + Közvetített szolgáltatások – Földbérleti díj
Bruttó hozzáadott érték (millió HUF)	Kibocsátás – Folyó termelőfelhasználás
Jövedelmezőség	
Árbevétel-arányos adózott eredmény, ROS (%)	Adózott eredmény/Értékesítés nettó árbevétele
Tőkearányos adózott eredmény, ROE (%)	Adózott eredmény/Saját tőke
Eszközarányos adózott eredmény, ROA (%)	Adózott eredmény/Eszközök összesen
Befektetett eszköz jövedelmezősége, ROI (%)	Adózott eredmény/Befektetett eszközök
Tőkeáttételi mutatók	
Eladósodottság foka (%)	Kötelezettségek/Eszközök összesen
Eladósodottság mértéke (%)	Kötelezettségek/Saját tőke
Nettó eladósodottság foka (%)	(Kötelezettségek – Követelések)/Saját tőke

1. táblázat: Pénzügyi mutatók képletei

Forrás: AKI (2016a)